

ΙΠΠΕΪΣ

Οι αριστοκράτες της
Αρχαίας Αθήνας

μουσείο ακρόπολης
acropolis museum

ΙΠΠΕΙΣ

Οι αριστοκράτες της Αρχαίας Αθήνας

Στην αρχαία Ελλάδα η χρήση του αλόγου, σε πολεμικά άρματα, είναι γνωστή από τον 16ο αιώνα π.Χ., ενώ κατά τη δεύτερη χιλιετία η ταφή αλόγων μαζί με τον κύριο τους καταδεικνύει την ιδιαίτερη σημασία τους. Οι Έλληνες στον Τρωικό πόλεμο κατακτούν την Τροία προσφέροντας στους εκθρούς «δῶρο» με τη μορφή αλόγου, τον περίφημο «Δούρειο Ίππο».

Η κατοχή αλόγου και η δαπανηρή συντήρησή του ήταν ακριβή υπόθεση. Αναφέρεται πως το 421 π.Χ. ένα άλογο стоίχιζε το υπέρογκο ποσό των 1200 ασημένιων αττικών δραχμών. Ως εκ τούτου μόνο η αριστοκρατική τάξη είχε αυτή τη δυνατότητα και έτσι το άλογο αποτελούσε σύμβολο κύρους, πλούτου και κοινωνικής θέσης. Τον 6ο αιώνα π.Χ. πολλές αριστοκρατικές οικογένειες επιδείκνυαν την υπεροχή τους, επιλέγοντας ονόματα με πρώτο ή δεύτερο συνθετικό τη λέξη «ίππος» (π.χ. «Ιππίας» και «Ιππαρχος», γιοι του τύραννου Πεισίστρατου, «Ξάνθιππος», πατέρας του Περικλή).

Ο νομοθέτης Σόλων (αρχές 6ου αι. π.Χ.), κάνοντας διάκριση των τεσσάρων κοινωνικών ομάδων της αθηναϊκής πολιτείας, ενέταξε αυτούς τους αριστοκράτες στη δεύτερη ανώτερη κοινωνική τάξη, εκείνη των Ιππέων. Κατά την περίοδο διακυβέρνησης του Περικλή (461-429 π.Χ.), ο ρόλος των ιππέων αναβαθμίστηκε· συγκροτήθηκε σώμα χιλίων ανδρών (ιππικό) το οποίο λάμβανε μέρος σε στρατιωτικές επιχειρήσεις και σε σημαντικές θρησκευτικές γιορτές, όπως τα μεγάλα Παναθήναια.

Αρχαίοι συγγραφείς όπως ο Θουκυδίδης και ο Ξενοφώντας κάνουν αναφορά στη συμβολή των ιππέων στις νίκες των Αθηναίων εναντίον των Σπαρτιατών, ενώ ο Αριστοφάνης ονομάζει μία από τις κωμωδίες του με τον χαρακτηριστικό τίτλο «Ιππείς» (424 π.Χ.). Η στάση αυτή αλλάζει ριζικά με το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου, το 404 π.Χ., όταν με τη συμμετοχή της τάξης των ιππέων καταλύεται η αθηναϊκή δημοκρατία και εγκαθιδρύεται το ολιγαρχικό καθεστώς των Τριάκοντα τυράννων.

Τα αγάλματα ιππέων στην αίθουσα των αρχαϊκών έργων του Μουσείου είναι πιθανότατα αφιερώματα της τάξης των Ιππέων. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η σημαντικότερη συγκέντρωση τέτοιων αγαλμάτων παρατηρείται κατά τον 6ο αιώνα στην Ακρόπολη της Αθήνας. Κατασκευασμένα με εξαιρετική φροντίδα, καταδεικνύουν τον πλούτο και την ισχύ των αναθετών τους.

Ο παλαιότερος και πιο φημισμένος είναι ο «ιππέας Rampin» (550 π.Χ.), του οποίου η κεφαλή βρίσκεται στο Μουσείο του Λούβρου (Εικ. 1). Φοράει στεφάνι νίκης από φύλλα δρυός ή αγριοσέλιου, που σχετίζεται με νίκη στα Νεμέα ή στα Ίσθμια.

Μοναδικός είναι ο «Πέρσης» ή «Σκύθης» ιππέας (520 π.Χ.), ο οποίος φοράει ανατολίτικη ενδυμασία με διακόσμηση ρόμβων και ανθεμίων (Εικ. 2). Η ομοιότητα του ενδύματός του με αυτό ενός πινακίου στην Οξφόρδη που φέρει την επιγραφή «Μιλτιάδης καλός», έχει οδηγήσει στην πιθανή ταύτισή του με τον στρατηγό Μιλτιάδη κατά την υπεράσπιση από αυτόν των στρατιωτικών και εμπορικών συμφερόντων των Αθηναίων στον Εύξεινο Πόντο. Ο δεύτερος σε μέγεθος ιππέας (520-510 π.Χ.) φέρει σημάδια απολάξευσης για να προσαρμοστεί ή να εντοχιστεί, κατά την αρχαιότητα, στο τείχος της Ακρόπολης. Εντυπωσιακός είναι και ο ιππέας (τέλη 6ου αι. π.Χ.) που, ενώ είναι γυμνός, φοράει σανδάλια και ιππεύει άλογο με γαλάζια χείτη.

Ο «Ιππαλεκτρύονας» (Εικ. 3), μια περίεργη σύνθεση αλόγου και πετεινού, είναι ένα μυθικό ζώο, γνωστό στην αγγειογραφία, αλλά μοναδικό στην πλαστική. Ο ιππέας του ίσως να παριστάνει τον Ποσειδώνα, προστάτη της τάξης των Ιππέων.

Το μέγεθος των αλόγων στα αγάλματα είναι ιδιαίτερα μικρό και ίσως να δημιουργείται η εντύπωση ότι τα άλογα της εποχής ήταν μικρόσωμα. Το μέγεθός τους, όμως, μάλλον κυμαινόταν ανάμεσα στα μικροκαμωμένα πόνυ και τα σύγχρονα αραβικά άλογα, χωρίς όμως να μπορεί κανείς να μιλήσει με ασφάλεια για το θέμα αυτό.

Αγάλματα ιππέων δεν σώθηκαν από την αθηναϊκή Ακρόπολη του 5ου αιώνα. Ιππείς, όμως, απεικονίζονται σε όλη τους την αίγλη στη ζωφόρο του Παρθενώνα (Εικ. 4), όπου, άλλοτε έφιπποι και άλλοτε πεζοί, συμμετέχουν στη μεγαλοπρεπή πομπή των Παναθηναίων εκπέμποντας χάρη και περηφάνια.

Εικ. 1
Ακρ.590, Ο «ιππέας Rampin». 560-550 π.Χ.

Εικ. 2
Ακρ.606, Ο «Πέρσης» ή «Σκύθης» ιππέας. Γύρω στο 520 π.Χ.

Εικ. 3
Ακρ.597, Ο «ιππαλεκτρύων». 520-510 π.Χ.

Εικ. 4
Λίθος ΙΧ της δυτικής ζωφόρου του Παρθενώνα.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Αριστοφάνης. «Ιππείς».
Α' ΕΠΚΑ, ΤΑΠΑ. 1979. Αρχαίοι ιππείς στην Ακρόπολη. Αθήνα.
Anderson, J.K. 1961. *Ancient Greek Horsemanship*. Berkeley and Los Angeles.
Bugh, G.R. 1988. *The horsemen of Athens*. Princeton.
Bugh, G.R. 1998. "Cavalry inscriptions from the Athenian Agora". *Hesperia* 67, pp 81-90.
Camp, J. 1998. *Horses and horsemanship in the Athenian Agora*. American School of Classical Studies at Athens.
Camporeale, G. 1967. "Hippalektryon". *Archaeologia Classica* 19, pp 248-268.
Crouwel, J.H. 1981. *Chariots and other means of land transport in Bronze Age Greece*. Amsterdam, Allard Pierson Museum.
Doenig, J. 1983. "Ξουθός Ιππαλεκτρύων. La monture fabuleuse l'Ouranos". *Museum Helveticum* 40, pp 140-153.
Eaverly, M. 1995. *Archaic Greek equestrian sculpture*. Ann Arbor.
Hyland Ann, 2003. *The horse in the ancient world*. Stroud Sutton.
Kroll, J.K. 1977. "An archive of the Athenian cavalry". *Hesperia* 46, pp 83-140.
Ξενοφών. «Ιππαρχικός», «Περί ιππικής».
Spence, I.G. 1993. *The cavalry of Classical Greece: a social and military history with particular reference to Athens*. Oxford.
Worley, L.J. 1994. *Hippeis: the cavalry of Ancient Greece*. Oxford.

Κείμενα: Κωσταρίνη Κωνσταντίνα, Παναγιωτίδου Θεοδώρα, Πλαϊτάκη Ίρις, Χρυσικόπουλος Βασίλης.
Φροντιστές-Αρχαιολόγοι, Μουσείο Ακρόπολης.
© Μουσείο Ακρόπολης. Φωτογραφίες: Δανηλίδης Νίκος, Τσαγγάρη Αθηνά-Ραχήλ.